

УДК 159.937:173.5]:173.1-021.67](045)

Дарія Євгенівна Карпова,
докторка філософії з психології,
доцентка кафедри психології та педагогіки,
Хмельницький національний університет,
м. Хмельницький, Україна
ORCID: 0000-0002-7484-0673
karpovada@khnmu.edu.ua

Тетяна Ігорівна Пащенко,
здобувачка магістерського рівня вищої освіти,
Хмельницький національний університет
м. Хмельницький, Україна
ORCID: 0009-0005-2976-7445
pashchenko.tetiana@gmail.com

ОСМИСЛЕННЯ ОСОБИСТІСТЮ СІМЕЙНИХ ОБОВ'ЯЗКІВ НА ДОШЛЮБНОМУ ЕТАПІ

У статті розкрито проблемні питання, пов'язані з осмисленням особистістю сімейних обов'язків на дошлюбному етапі. Уточнено зміст поняття «осмислення майбутніх сімейних обов'язків і своєї відповідальності за їх виконання». З'ясовано, що відсутність обґрунтованого переліку моральних зобов'язань сім'янина суттєво ускладнює процес їх пізнання і розуміння молоддю на дошлюбному етапі. Це не сприяє формуванню особистості майбутнього сім'янина.

Ключові слова: сімейні обов'язки, осмислення особистістю, дошлюбний етап, відповідальність.

Dariia Karpova,
PhD of Philosophy in Psychology,
Associate Professor,
of the Department of Psychology and Pedagogy,
Khmelnyskyi National University,
Khmelnyskyi, Ukraine
ORCID: 0000-0002-7484-0673
karpovada@khnmu.edu.ua

Tetiana Pashchenko,
obtaining a master's degree in higher education
Khmelnyskyi National University,
Khmelnyskyi, Ukraine
ORCID: 0009-0005-2976-7445
pashchenko.tetiana@gmail.com

PERSONAL UNDERSTANDING OF FAMILY DUTIES AT THE PRE-MARRIAGE STAGE

The article reveals problematic issues related to the individual's understanding of family responsibilities at the premarital stage. It is clarified that the concept of "understanding of future family obligations and one's responsibility for their fulfillment" reflects conscious knowledge, understanding by the individual of the meaning of the set of moral obligations of a family member to a marriage partner and family; the concept of "family man" means a person who has features necessary (important) for family life.

It was found that to date there is no clear justification of the moral obligations of a family member in the scientific literature, which significantly complicates the process of their knowledge and understanding by young people at the premarital stage. It was found that the majority of young people get an understanding of the essence and list of duties of marriage partners directly in the parental family. The influence of the parental family becomes fundamental for the development of the marriage potential of the individual, the formation of the future family member, which subsequently affects the harmony of interpersonal relations in the future family. The solution to this psychological problem requires a clear scientific substantiation of the list of important responsibilities of marriage partners as a type and measure of proper behavior of participants in family relations, as well as to determine when, exactly where, by whom and how this issue will be explained to young people.

Key words: family responsibilities, personal understanding, premarital stage, responsibility.

Дошлюбний етап є важливим періодом формування майбутнього сім'янина і відіграє вирішальну роль у визначенні якості майбутнього подружнього життя. На цьому етапі розвивається шлюбний потенціал особистості, формується готовність молодої людини до сепарації від батьківської сім'ї, вибору шлюбного партнера та створення своєї сім'ї. Звідси виникає потреба у розумінні основних завдань дошлюбного етапу та усвідомлення ролі сім'янина. Адже, як свідчить практика, однією з поширених проблем у сімейних стосунках є розчарування шлюбним партнером, яке виникає через різні погляди на сімейне життя, низький рівень міжособистісної сумісності і, як наслідок, невідповідність взаємних очікувань реальним моделям поведінки подружжя. За свідченням дослідників [1; 3; 4; 9; 10], такий стан справ є наслідком низького рівня психологічної готовності молоді до сімейного життя та незнання сімейних обов'язків. Це вказує на необхідність ретельної підготовки молоді до шлюбу, зокрема щодо усвідомлення свого шлюбного потенціалу та розуміння важливого переліку сімейних обов'язків та [11-12]. Осмислення сімейних обов'язків на дошлюбному етапі допоможе особистості зрозуміти моделі поведінки сім'янина, сформувані правильне уявлення про свою роль у побудові гармонійних сімейних стосунків.

Питання, пов'язані з особливостями підготовки молоді до сімейного життя, привертати увагу багатьох фахівців, зокрема Т. Буленко [1], Т. Демидову [2], В. Захарченко [4], О. Кляпець [6], В. Кравець [9], Є. Потапчука [13], Р. Федоренко [18] та багатьох інших. На жаль, системних досліджень проблеми осмислення та усвідомлення особистістю сімейних обов'язків на дошлюбному етапі, ми не знайшли. Осмислення змісту доступних нам досліджень та публікацій свідчить про те, що більшість з них присвяченні формуванню уявлень про майбутню сім'ю, сімейне життя, проте відсутнє наукове обґрунтування сімейних обов'язків в контексті реалізації сім'єю своїх функцій.

Мета статті полягає у вивченні та аналізі особливостей осмислення та усвідомлення особистістю сімейних обов'язків на дошлюбному етапі.

Яку свідчить практика, формування особистості майбутнього сім'янина проходить на дошлюбному етапі, на якому потрібно не лише оцінити свої життєві пріоритети і готовність до шлюбу, але й підготуватися до виконання нових соціальних ролей і обов'язків, які є невід'ємною частиною подружнього життя [9; 13; 18]. Важливо, щоб саме на цьому етапі молода людина змогла осмислити та усвідомити майбутні сімейні обов'язки і свою відповідальність за їх виконання.

Сімейне право розтлумачує поняття «суб'єктивний сімейний обов'язок», акцентуючи увагу на тому, що це «вид і міра належної поведінки особи як учасника сімейних правовідносин, тобто сфера належного» [14, с. 66]. При цьому зазначається, що сімейні обов'язки між собою є тісно пов'язаними, через що їх не можна перекласти на іншу особу за певними виключеннями, коли особа визнається недієздатною. З психологічної точки зору, подане вище визначення сімейного обов'язку не має особливої цінності, адже не сприяє розумінню сукупності (важливого набору) моральних зобов'язань шлюбних партнерів. Водночас заслуговує схвалення думка про те, що сімейні обов'язки на іншу

особу не можуть бути перекладеними. На жаль, відсутність чіткої, науково обґрунтованої загальної кількості сімейних обов'язків посилює проблему їх суб'єктивного розуміння подружжям, створює передумови для перекладення їх на свого шлюбного партнера. Це породжує різноманітні сімейні конфлікти, зокрема й деструктивного характеру [12; 15; 18].

Зважаючи на аналіз наукової літератури [1; 4; 9] та подане у словниках української мови [10] тлумачення слів, ми поняття «осмислення майбутніх сімейних обов'язків і своєї відповідальності за їх виконання» інтерпретуємо як свідоме пізнання, розуміння особистістю значення сукупності моральних зобов'язань сім'янина перед шлюбним партнером та родиною. Зазначимо, що поняття «сім'янин» означає людину, що має риси, необхідні (важливі) для родинного життя. Цілком логічно, що ці риси впливають на моделі поведінки подружжя і виконання ними сімейних обов'язків.

Варто підкреслити, що на сьогоднішній день у науковій літературі, на жаль, відсутнє чітке обґрунтування моральних зобов'язань сім'янина. Про сімейні обов'язки можна знайти інформацію лише у Сімейному кодексі України [16]. Стаття 55 акцентує увагу на обов'язку подружжя турбуватися про сім'ю. При цьому вказується, що дружини та чоловіка зобов'язані: спільно піклуватися про побудову сімейних взаємин між собою та іншими членами сім'ї на почуттях взаємної любові, поваги, дружби, взаємодопомоги; утверджувати в сім'ї повагу до матері та батька; відповідати один перед одним, перед іншими членами сім'ї за свою поведінку в ній; спільно дбати про матеріальне забезпечення сім'ї. Співвідношення цих обов'язків з функціями сім'ї свідчить про те, що вони відносяться переважно до морально-психологічної та матеріально-фінансової функції. Крім того перелік цих обов'язків є досить обмежений.

Що стосується переліку обов'язків подружжя щодо реалізації репродуктивної функції, то лише зі статті 49 (Право на материнство) можна з'ясувати, що чоловік зобов'язаний: створити умови у сім'ї для того, щоб зберегти вагітній дружині здоров'я та народити їй здорову дитину, а також для того, щоб поєднати материнство із виконанням дружиною як матір'ю інших обов'язків та прав. Викликає подив, чому зміст цієї статті автори звузили лише до права на материнство, проігнорувавши право на батьківство. Також, не зрозуміло, чому не розкрито взаємні обов'язки шлюбних партнерів щодо планування майбутньої вагітності, коли дружина є вагітною, а також після того, як дитина народилась. Адже від цього суттєво залежить готовність подружжя свідомо прийняти той факт, що вони стануть батьками, і здатність ефективно долати проблему психологічної неготовності кожного зі шлюбних партнерів приймати на себе відповідальність за підготовку до народження дитини.

Зі змісту статті 155 (Здійснення батьківських прав та виконання батьківських обов'язків) можна виокремити такий обов'язок подружжя як: виявляти повагу до прав дитини та її людської гідності (морально-психологічна функція сім'ї). А згідно статей 180 та 199, батьки зобов'язані утримувати дитину до досягнення нею повноліття. Якщо ж дитина є повнолітньою і продовжує навчання, то батьки також мають зобов'язання щодо її утримування, поки їй не сповниться 23 роки. На жаль, ми не знайшли переліку обов'язків, пов'язаних з реалізацією інших функцій сім'ї. Крім того поняття «зобов'язані утримувати дитину до досягнення нею повноліття» є занадто узагальненим, тому може інтерпретуватися шлюбними партнерами вельми суб'єктивно.

Загалом результати аналізу Сімейного кодексу України свідчать про те, що його зміст досить поверхово відображає перелік обов'язків подружжя. На нашу думку, це не сприяє осмисленню молоддю важливого переліку сімейних обов'язків навіть після вивчення статей такого важливого закону України як Сімейний кодекс. Для підтвердження чи спростування цього припущення нами було проведене експериментальне дослідження, до

якого залучалися 48 студентів різних курсів навчання Хмельницького національного університету (усі здобувачі вищої освіти перебували на дошлюбному етапі). Учасникам дослідження пропонувалося уважно ознайомитися зі змістом Сімейного кодексу України і визначити перелік сімейних обов'язків за такими важливими функціями сім'ї, як: виховна, економічна (матеріально-фінансова), господарсько-побутова, емоційна (морально-психологічна), інтелектуально-світоглядна, сексуально-репродуктивна [12]. Результати дослідження показали, що 100 % опитаних відчували труднощі щодо визначення переліку сімейних обов'язків за конкретними функціями, плутали права з обов'язками. Більше половини опитаних (54,2 %) поверхово виокремили сімейні обов'язки за чотирма функціями сім'ї; 32,3 % – за трьома функціями, а 12,5 % – лише за двома функціями. Найбільше інформації учасники опитування використовували зі статей 49 та 55. Жоден респондент не зміг чітко визначити перелік обов'язків за інтелектуально-світоглядною функцією. Отже отримані результати вказують на недосконалість змісту Сімейного кодексу України для усвідомлення особистістю сімейних обов'язків. Варто зазначити, що усі 100 % учасників експерименту вказали на те, що їм ніколи не доводилося зустрічати джерела інформації, в яких було б чітко розкрито перелік сімейних обов'язків. При цьому респонденти зазначили, що уявлення про сімейні обов'язки вони отримували у своїй родині (79,2 %), а також з фільмів та книг (41,7 %). Як бачимо, більшість молодих людей отримують розуміння суті та переліку обов'язків шлюбних партнерів безпосередньо у батьківській сім'ї. Вплив батьківської сім'ї стає основоположним для розвитку шлюбного потенціалу особистості, формування майбутнього сім'янина, що згодом впливає на гармонію міжособистісних стосунків у майбутній сім'ї.

Загалом отримані нами результати вказують на необхідність формування на дошлюбному етапі психологічної готовності молоді до сімейного життя, яка потребує відповідних знань, зокрема й сімейних обов'язків. Наявність таких знань спонукає особистість до формування звичок, притаманних гармонійним моделям поведінки у майбутньому сімейному житті. Подібна манера поведінки буде поступово ставати нормою життя і тим самим сприяти ефективному втіленню на практиці моделі відповідального сім'янина. Загалом готовність до розуміння сімейних обов'язків до початку шлюбу має вирішальне значення для успішного й гармонійного розвитку подружніх стосунків. Цей аспект підготовки до шлюбу охоплює не лише матеріальну та фінансову сторону, але й психологічну, емоційну та соціальну готовність особи взяти на себе нові ролі і відповідальності.

Нажаль, проблема формування уявлень про сімейні обов'язки у молоді дослідниками системно не вивчалася і, як наслідок цього, у більшості навчальних підручниках, посібниках відсутня інформація про «види і міру належної поведінки особи як учасника сімейних правовідносин» [14]. Водночас, доречно зазначити, що все ж фахівці подають певну інформацію з цього приводу, розкриваючи функції та рольову структуру сім'ї. У навчальному посібнику «Психологія сім'ї» за колективним авторством (Л. Помиткіна, В. Зладух, Н. Хімченко, Н. Погорільська) [11] у логічній послідовності розкрито функції сім'ї, з яких можна виокремити певний перелік важливих сімейних ролей (табл. 1).

Таблиця 1.

Перелік основних сімейних обов'язків за навчальним посібником групи авторів (Л. Помиткіна, В. Зладух, Н. Хімченко, Н. Погорільська)

Функція сім'ї	Основні сімейні обов'язки
Репродуктивна функція	задоволення взаємних потреб у біологічному відтворенні та збереженні потомства, продовження роду.
Виховна функція	задоволення взаємних потреб у формуванні особистості дитини, самовихованні подружжя, взаємовиховання.

Господарсько-побутова функція	взаємопідтримка членами родини неповнолітніх, старіючих, непрацевдатних; задоволення взаємних потреб щодо благоустрою помешкання, харчування, придбання та утримання домашнього майна, одягу, створення атмосфери домашнього затишку, організацією сімейного побуту і життя, формуванням домашнього бюджету і його витрачання.
Рекреативна функція	задоволення взаємних потреб у дозвіллі, підтримка фізичного стану членами родини, піклування кожним про благополуччя себе і рідних.
Функція соціального контролю	забезпечення відповідальності за діяльність, поведінку кожного члена родини у суспільстві.
Психотерапевтична функція або емоційної підтримки	задоволення взаємних потреб у психологічному захисті та емоційній стабілізації.
Функція статевого регулювання	задоволення взаємних природніх статевих потреб

Детальний аналіз поданої у навчальному посібнику інформації свідчить про те, що вона дає певне уявлення про важливі сімейні обов'язки, але їх перелік є дещо обмеженим. Доцільно деталізувати і розширити обов'язки шлюбних партнерів за кожною функцією сім'ї. Водночас, отримана інформація створює сприятливе підґрунтя для подальшого дослідження виокремленої проблеми.

За авторкою навчального посібника «Психологія сучасної сім'ї» А. Столярчук, обов'язком господаря/господині є організація побуту; годувальника – матеріальне забезпечення, вихователя – родинна соціалізація дитини, організатора – налагодження дозвілля та зовнішніх зв'язків [15, с. 27]. Більш детальнішу інформацію з цього приводу можна знайти ще у підрозділі, в якому вона розкриває характеристики базових функцій сім'ї (табл. 2).

Таблиця 2.

Перелік основних сімейних обов'язків за навчальним посібником А. Столярчук

Функція сім'ї	Основні сімейні обов'язки
Господарсько-економічна функція	забезпечення харчування сім'ї; придбання і налаштування домашнього майна, одягу, взуття; впорядкування житла; створення домашнього затишку; організація життя та побуту сім'ї; формування і витрати домашнього бюджету.
Комунікативна функція	налагодження ефективного спілкування у внутрішніх і зовнішніх межах родини та його підтримання (родичі, знайомі та ін.).
Рекреативна функція	організація відпочинку, дозвілля; турбота про здоров'я та емоційне благополуччя членів родини.
Сексуальної та репродуктивна функції	задоволення сексуальних потреб; організація приємних інтимних стосунків; турбота про сексуальне здоров'я членів подружньої пари; продовження роду; контроль народження дітей.
Освітньо-виховна функція	задоволення потреб у материнстві і батьківстві, комунікаціях з дітьми; виховання дітей і самореалізація в дітях.
Психотерапевтична функція	Взаємовияви визнання, ласки, турботи; емоційна взаємопідтримка; підтримка особистісного розвитку, надання допомоги у самореалізації

Нам імпонує запропонована авторкою інформація щодо переліку сімейних обов'язків за конкретними функціями сім'ї, проте вважаємо, що цей перелік теж потребує суттєвого доповнення за більшістю функцій сім'ї.

У навчальному посібнику Р. Федоренко «Психологія сім'ї» також знаходимо певну інформацію про сімейні обов'язки у підрозділі «Функціонально-рольова структура сім'ї» [15, с. 76–77] (табл. 3). Запропонована авторкою інформація про сімейні функції викликає інтерес в контексті нашого дослідження сімейних обов'язків. Водночас вважаємо, що цей перелік теж потребує конкретизації та доповнення.

Таблиця 3.

Перелік основних сімейних обов'язків за навчальним посібником Р. Федоренко

Функція сім'ї	Основні сімейні обов'язки
Феліцитологічна	задоволення взаємних потреб у щасті
Репродуктивна	задоволення взаємних потреб у дітонародженні
Виховна	задоволення взаємних потреб у материнстві і батьківстві, у контактах із дітьми, їхньому вихованні
Господарсько-економічна	забезпечення потреб та збереження здоров'я членів родини
Емоційна	задоволення взаємних потреб у симпатії, визнанні, емоційній підтримці, повазі, психологічному захисті
Духовного (культурного) спілкування	задоволення взаємних потреб в аспекті спільного проведення дозвілля, взаємного духовного збагачення
Первинного соціального контролю	забезпечення виконання членами сім'ї соціальних норм
Сексуально-еротична	задоволення взаємних сексуальних та еротичних потреб

Детальний аналіз результатів нашого дослідження дозволяє дійти висновку, що осмислення особистістю сімейних обов'язків і своєї відповідальності за їх виконання означає свідоме пізнання, розуміння особистістю значення сукупності моральних зобов'язань сім'янина перед шлюбним партнером та родиною. З'ясовано, що на сьогоднішній день у науковій літературі відсутнє чітке обґрунтування моральних зобов'язань сім'янина, що суттєво ускладнює процес їх пізнання і розуміння молоддю на дошлюбному етапі. Розв'язання цієї психологічної проблеми потребує вирішення кількох питань. Насамперед це стосується чіткого наукового обґрунтування переліку важливих обов'язків шлюбних партнерів як виду і міри належної поведінки учасників сімейних правовідносин. Далі важливо до основних задач дошлюбного та початкового шлюбного періодів додати таку задачу як «осмислення та засвоєння особистістю сімейних обов'язків». І нарешті – потрібно чітко на законодавчому рівні визначити коли, де саме, ким і яким чином це питання буде роз'яснене молоді. На нашу думку, ці питання є перспективою подальших досліджень виокремленої нами проблеми.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Буленко Т. В. Особливості формування психологічної готовності до сімейного життя у студентської молоді: автореф. дис...канд. психол. наук: 19.00.07. Київ: Ін-т психології АПН України. 1995. 25 с.
2. Вінс В. А. Психологічна підготовка жінок до вагітності як соціально значущий фактор. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Психологія*, 2023. № 3. С. 36–39.
3. Демидова Т. А. Особливості формування уявлень про майбутню сім'ю у старшокласників: автореф. дис...канд. психол. наук: 19.00.07. Київ: НПУ імені М. П. Драгоманова, 2003. 24 с.
4. Захарченко В. Г. Соціально-психологічні особливості готовності молоді до подружнього життя. *Український соціум*. 2004. №1 (3). С. 14–23.
5. Золотнюк О. Соціологічний досвід презентації темпоральних аспектів вимірювання дошлюбних та шлюбних відносин. *Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки*. 2015. № 1. С. 26.
6. Кляпець О. Я. Психологічні чинники вибору молоддю людиною цивільного шлюбу: дис. ... канд. психол. наук: 19.00.05. Київ., 2004. 190 с.
7. Коськіна Д. Смісложиттєві орієнтації одружених осіб в контексті їх функціонально-рольової взаємодії. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія «Психологія»*. 2015. Вип. 1 (3). С. 65–67.

8. Корольчук М. С., Осьодло В. І. Психодіагностика: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Київ: Ельга, Ніка-центр, 2007. 400 с.
9. Кравець В. П. Теорія і практика дошлюбної підготовки молоді. Київ: Київська правда, 2000. 688 с.
10. Новий тлумачний словник української мови: в 3-х т. / укладачі В. Яременко, О. Сліпушко. Київ: Аконт, 2003. 862 с.
11. Помиткіна Л. В., Зладух В. В., Хімченко Н. С., Погорільська Н. І. Психологія сім'ї. Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Київ: Вид-во Нац. авіац. ун-ту «НАУ-друк», 2010. 270 с.
12. Потапчук Є. М., Карпова Д. Є. Психологічна діагностика сімейних ролей як моделей поведінки подружжя: довідник сімейного психолога. Хмельницький: PolyLux design print, 2021. 52 с.
13. Потапчук Є. М. Психологічна діагностика шлюбного потенціалу та міжособистісної сумісності з партнером: довідник сімейного психолога. Хмельницький: «PolyLux design print», 2020. 36 с.
14. Сімейне право України: підручник / за ред. А. О. Дутко. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2018. 480 с.
15. Столярчук А. О. Психологія сучасної сім'ї. Кременчук: ПП Щербатих О. В. 2015. 136 с.
16. Сімейний кодекс України (10.01.2002 № 2947-III). *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14> (дата звернення: 26.09.2024).
17. Сімейне право України: підручник / за ред. А. О. Дутко. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2018. 480 с.
18. Федоренко Р. П. Психологія сім'ї: навч. посіб. Вид. 2-ге, змін. та доповн. Луцьк: Вежа-Друк, 2021. 480 с.
19. Штриголь Д. В., Кібенко К. С. Узгодженість сімейних настанов у парах на ранніх етапах становлення сім'ї. *Психологія і особистість*. 2013. 2 (4). С. 104–116.

REFERENCES

1. Bulenko, T. V. (1995). Osoblyvosti formuvannia psykholohichnoi hotovnosti do simeinoho zhyttia u studentskoi molodi. *Extended abstract of candidate's thesis*. Kyiv: In-t psykholohii APN Ukrainy [in Ukrainian].
2. Vins, V. A. (2023). Psykholohichna pidhotovka zhinok do vahitnosti yak sotsialno znachushchyi factor [Psychological preparation of women for pregnancy as a socially significant factor]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Serii: Psykholohiia, № 3*, 36–39 [in Ukrainian].
3. Demydova, T. A. (2003). Osoblyvosti formuvannia uiavlen pro maibutniu simiu u starshoklasnykiv. *Extended abstract of candidate's thesis*. Kyiv: NPU imeni M. P. Drahomanova [in Ukrainian].
4. Zakharchenko, V. H. (2004). Sotsialno-psykholohichni osoblyvosti hotovnosti molodi do podruzhnogo zhyttia [Socio-psychological features of readiness of young people for married life]. *Ukrainskyi sotsium, №1 (3)*, 14–23 [in Ukrainian].
5. Zolotniuk, O. (2015). Sotsiolohichni dosvid prezentatsii temporalnykh aspektiv vymiriuvannia doshliubnykh ta shliubnykh vidnosyn [Sociological experience of the presentation of temporal aspects of measuring premarital and marital relations]. *Aktualni problemy sotsiolohii, psykholohii, pedahohiky, № 1*, 26 [in Ukrainian].
6. Kliapets O. Ya. (2004). Psykholohichni chynnyky vyboru molodoiu liudynoiu tsyvilnoho shliubu. *Extended abstract of candidate's thesis*. Kyiv [in Ukrainian].

7. Koskina, D. (2015). Smyslozhyttievi oriientsatsii odruzhenykh osib v konteksti yikh funktsionalno-rolovoi vzaiemodii [Meaningful life orientations of married persons in the context of their functional and role interaction]. *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Seriiia «Psykhologiiia», Vyp. 1 (3), 65–67* [in Ukrainian].
8. Korolchuk, M. S. & Osodlo, V. I. (2007). Psykhodiahnostyka: navchalnyi posibnyk dlia studentiv vyshchyykh navchalnykh zakladiv. Kyiv: Elha, Nika-tsentr [in Ukrainian].
9. Kravets, V. P. (2000). Teoriia i praktyka doshliubnoi pidhotovky molodi. Kyiv: Kyivska Pravda [in Ukrainian].
10. Novyi tлумachnyi slovnyk ukrainskoi movy: v 3-kh t. (2003). / ukladachi V. Yaremenko, O. Slipushko. Kyiv: Akonit [in Ukrainian].
11. Pomytkina, L. V., Zladukh, V. V., Khimchenko, N. S. & Pohorilska, N. I. (2010). Psykhologiiia simi. Navchalnyi posibnyk dlia studentiv vyshchyykh navchalnykh zakladiv. Kyiv: Vyd-vo Nats. avits. un-tu «NAU-druk» [in Ukrainian].
12. Potapchuk, Ye. M. & Karpova, D. Ye. (2021). Psykhologichna diahnostyka simeinykh rolei yak modelei povedinky podruzzhzia: dovidnyk simeinoho psykhologa. Khmelnytskyi: PolyLux design print [in Ukrainian].
13. Potapchuk, Ye. M. (2020). Psykhologichna diahnostyka shliubnoho potentsialu ta mizhosobystisnoi sumisnosti z partnerom: dovidnyk simeinoho psykhologa. Khmelnytskyi: «PolyLux design print» [in Ukrainian].
14. Simeine pravo Ukrainy: pidruchnyk (2018). / za red. A. O. Dutko. Lviv: Lvivskiy derzhavnyi universytet vnutrishnikh sprav [in Ukrainian].
15. Stoliarchuk, A. O. (2015). Psykhologiiia suchasnoi simi. Kremenchuk: PP Shcherbatykh O. V. [in Ukrainian].
16. Simeinyi kodeks Ukrainy (10.01.2002 № 2947-III). Verkhovna Rada Ukrainy. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14> [in Ukrainian].
17. Simeine pravo Ukrainy: pidruchnyk (2018). / za red. A. O. Dutko. Lviv: Lvivskiy derzhavnyi universytet vnutrishnikh sprav [in Ukrainian].
18. Fedorenko R. P. (2021). Psykhologiiia simi: navch. posib. Vyd. 2-he, zmin. ta dopovn. Lutsk: Vezha-Druk [in Ukrainian].
19. Shtryhol, D. V. & Kibenko, K. S. (2013). Uzghodzhennist simeinykh nastanov u parakh na rannikh etapakh stanovlennia simi [Consistency of family guidelines in couples at the early stages of family formation]. *Psykhologiiia i osobystist, 2 (4), 104–116* [in Ukrainian].

Подано до редакції: 30.09.2024.